

LBRIS

We know
books

Evghenia Tur

MARTIRII
DE LA COLOSSEUM

Nuvelă

Traducere din limba rusă: diac. Denis Chiriac

EDITURA EGYMENITA
2023

Cuprins

Despre autor	5
Proiectul.....	11
Primul martir din Colosseum.....	21
Generalul roman	31
Tânărul episcop	59
Băiețelul Potit.....	69
Hrisant și Daria	99
Persecuția creștinilor sub Dioclețian.....	121
Distrugerea Romei	128

Proiectul

Numele Împăratului Augustus a rămas drag popoului roman. După ce a preluat puterea imperială, a lărgit imperiul, a cucerit multe regiuni și l-a făcut prosper. După ce a construit palate magnifice, temple maiestuoase și băi publice luxoase, a plănuit să ridice un amfiteatru de dimensiuni fără precedent până la vremea aceea, pentru luptele dintre gladiatori și fiare. Acest spectacol reprezenta distracția preferată a romanilor, la fel de esențială ca pâinea zilnică. Se știe că poporul roman striga în orice situație de neliniște și revoltă: „Pâine și circ!”.

Or, Augustus a murit înainte de a-și putea pune în aplicare planul. Succesorii săi nu au avut nici timpul, nici dorința de a construi un circ atât de vast și de elegant. Cu toate acestea, poporul dorea un amfiteatru care să poată găzdui mulțimi impunătoare. Împăratul Vespasian a ținut cont de această dorință generală și a început să construiască o clădire, singura din întreaga lume, ale cărei ruine încă uimesc călătorii și rămâne mândria romanilor. În al doilea an al domniei sale, Vespasian a început construcția cercului, numit Colosseum, de la cuvântul „colossus”, gigant.

Or, Vespasian a murit înainte ca cercul să fie finalizat, însă succesorii săi au continuat lucrările de construcție. Zilnic, peste treizeci de mii de muncitori, dintre sclavii și prizonierii de război, au lucrat la con-

strucția Colosseumului. În ciuda muncii neobosite a atâtor oameni, edificiul a fost ridicat în timp de opt ani, fiind în cele din urmă finalizat sub Domițian. Colosseumul a fost înălțat pe malul unui râu din grădinile lui Nero. Prin splendoarea sa, ar fi putut rivaliza cu celelalte două amfiteatre de la Roma, dar le-a întrecut prin mărimea sa și prin statuia magnifică, colosală și aurită de sus până jos, a lui Nero.

Vespasian și Titus, care călătoriseră în Orient, cunoșteau bine specificul clădirilor siriene și egiptene, care erau uimitoare prin măreția și vastitatea lor. De aceea, ei au combinat aceste două elemente în Colosseum cu eleganța arhitecturii grecești. Arcurile din stilurile ionic, doric și corintic, suprapuse unele peste altele, erau atât de magnifice încât încântau ochiul cu armonia lor și erau copleșitor de impresionante. Poetul latin Marțial susținea în poemele sale că Roma nu putea invidia Orientul, deoarece Colosseumul său stârnea mai multă uimire decât piramidele din Memphis și edificiile din Babilon.

Colosseumul, în care atât de mulți martiri urmau să pătimească și a cărui arenă a fost îmbibată cu sângele lor, a fost udat și de lacrimile nefericiților robi angajați în construcția sa. După cucerirea Ierusalimului de către Titus, numeroase mulțimi de evrei au fost aduse din Iudeea pentru a lua parte la triumful învingătorului, iar apoi au fost vândute ca sclavi pentru o sumă mizeră de bani. Printre acești nefericiți se numărau femei, copii și bătrâni; o mare parte dintre ei au fost folosiți la construirea Colosseumului, iar o parte mai

mică a fost trimisă în Egipt pentru a dezvolta minele de marmură necesare pentru decorarea acestuia.

Lacrimile prizonierilor și cântecele lor de dor și rugăciune au însoțit construcția uriașului amfiteatru. Când Vespasian și Titus au încuviințat ca palatul lui Nero, pe care îl urau, să fie ruinat, oamenii s-au grăbit și, împreună cu muncitorii, s-au apucat să-l distrugă. Clădirea magnifică a fost demolată. Coloanele de marmură prețioasă, capitelurile, frumoasele decorațiuni din argint și aur, toate au fost luate din palatul lui Nero și duse la Colosseum pentru a deveni parte din decorul noului edificiu. Este dificil de descris Colosseumul în cuvinte, pentru a-ți face o idee aproximativă despre el, fără să-i vezi ruinele maiestuoase și magnifice.

Avea forma unui oval alungit și se sprijinea pe opt arcuri, peste care alte arcuri de dimensiuni mai mici se ridicau la o înălțime de douăzeci de brațe¹. Colosseumul cuprindea un spațiu de 2 1/5 desetine și era acoperit la exterior cu marmură și decorat cu statui. În interior, optzeci de rânduri de scaune de marmură, construite unul peste altul, puteau găzdui

---

¹ Braț sau sajen - o unitate de măsură a distanței din Rusia Veche. În secolul al XVII-lea, măsura de bază era brațul (aprobat în 1649), egal cu 2,16 metri și cuprinzând trei arșini (72 cm) a câte 16 verste. În timpul domniei lui Petru I, măsurile rusești de lungime au fost echivalate cu cele englezești. Un arșin echivala cu 28 de inci englezești, în timp ce un braț (sajen) echivala cu 7 funturi englezești, adică 213,36 cm. La 11 octombrie 1835, în conformitate cu ordinul Țarului Nicolae I „Cu privire la sistemul de măsuri și greutateți al Rusiei”, lungimea brațului a fost confirmată: 1 braț (sajen) a fost echivalat cu lungimea a 7 funți englezești, adică cu aceeași lungime de 213,36 cm. Odată cu introducerea sistemului metric în URSS, în 1924, brațul (sajenul) a fost scos din uz [n. trad.].

o sută de mii de spectatori. Șaizeci și patru de intrări uriașe asigurau accesul în amfiteatru pentru mulțimi nebănuite. Mai mult, intrările, scările și pasajele erau atât de abil amenajate încât senatorii, patricienii, femeile, vestalele și oamenii de rând ajungeau fără nicio dificultate la locurile desemnate lor.

Partea inferioară a clădirii, cea mai apropiată de arenă, numită podium, acum acoperită de iarbă, le era rezervată exclusiv senatorilor și delegaților străini. Aici, pe o platformă înaltă, sub un baldachin scump, se afla un tron pentru împărat. Podiumul era separat de arenă și împrejmuț de fiarele sălbatice printr-un șanț imens și un grilaj de fier poleit cu aur. Patricienii stăteau în spatele senatorilor; mai sus se aflau călăreții, poporul și femeile.

Tavanul Colosseumului, care îi proteja pe spectatori de razele soarelui și de ploaie, nu putea să nu fie un obiect de mirare. Trebuie să faci un efort considerabil pentru a-ți imagina această pânză de mătase uimitor de mare, lată și lungă, întinsă de câteva sute de oameni. La primul semn, îmbrăcați ca marinarii, cei responsabili se grăbeau să apuce frânghiile cu care trăgeau pânzele enorme spre centrul Colosseumului.

Aceste pânze se întâlneau cu altele la mijloc și formau un plafon de pânză purpurie împodobită cu fire de aur. Mai multe havuzuri împospătau aerul; mici țevi răspândeau o aromă fină de parfumuri, ale căror vapori aromați ajungeau până la public. În mijlocul arenei se afla o statuie colosală a lui Jupiter, iar sub arenă fuseseră amplasate mașinării complicate și iscusite prin care se putea diversifica spectacolul.

Copaci cu fructe de aur se ridicau din pământ, reprezentând Grădina Hesperidelor. Uneori, apa putea inunda arena în așa măsură, încât navele care se luptau între ele pluteau și, din măruntaiele lor, sclavii și animalele cădeau în apă și erau uciși sau înecați, sub aplauzele mulțimii care se bucura violent. Cel mai popular spectacol roman era lupta gladiatorilor între ei și cea cu fiarele. Uneori, ciroul era folosit pentru a executa criminali, expunându-le chinurile morții spre amuzamentul mulțimii.

De exemplu, unul dintre ei a fost ridicat la o înălțime mare cu aripi false legate de el și aruncat în gol. Nefericitul a căzut în arenă, unde a fost sfâșiat de fiarele sălbatice. Într-o zi, un biet sclav a trebuit să se prefacă a fi Mucius Scaevola², să-și bage mâna în

---

² Gaius Mucius Scaevola (d. 509 î.e.n.) a fost un personaj eroic legendar al Romei Antice. Când regele etrusc Porsenna a asediat cetatea Romei, Gaius Mucius, pe numele său adevărat, a reușit să se strecoare înarmat, în timpul nopții, în tabăra etruscă, plănuiind să-l ucidă pe Regele Porsenna. Încercarea a dat greș, deoarece Mucius a ucis un alt om în locul lui Porsenna. Capturat, a fost dus legat în fața regelui etrusc. Plin de mândrie, Mucius avea să facă o faptă care a uimit întreaga lume antică. Stând drept și netemător, Mucius l-a privit în ochi pe Porsenna, declarând: „Sunt Gaius Mucius, cetățean liber al Romei. Am venit aici, ca dușman, să îmi ucid dușmanul. Sunt gata să mor, așa cum sunt gata să ucid. La fel ca mine, au jurat alți trei sute de romani. Înainte să mor, vreau să îmi pedepsesc mâna care a dat greș în a te ucide, Rege Porsenna”. În fața etruscilor uluiți, Mucius și-a pus mâna dreaptă pe o făclie aprinsă și a stat acolo nemișcat, fără să dea vreun semn de durere, în timp ce mâna sa sfârâia, fumea, se acoperea de bășici și își schimba culoare sub acțiunea flăcărilor nemiloase. Incredibilul roman și-a ținut astfel mâna până când s-a transformat într-un grotesc ciot negru fumegând. Impresionat de curajul tânărului, Regele Porsenna l-a eliberat.

foc și să o țină acolo până când a fost complet arsă. Uneori, fiarele sălbatice erau asmuțite asupra altora, dar spectatorii se arătau mai puțin pasionați de acest divertisment, care implica mai puțină violență.

S-a întâmplat ca mulțimile să se învrăjbească și să ceară cu voce tare libertate leului sau leoaicei, după ce călcau violent cadavrele de la toate animalele și oamenii care le-au fost dăruți și au ridicat cu ghearele nisipul însângerat al arenei și au apărut în ceața de praf însângerat. Peste tot se auzeau aplauze și strigăte. Oamenii cereau ca fiara să fie eliberată și dusă înapoi în sălbăticia sa naturală.

Luptele dintre animale și oameni se împărțeau în două categorii. Uneori, luptătorii intrau în arenă înarmați și se luptau cu fiarele. Au fost vremuri când împărații înșiși coborau în arenă și practicau acest tip de luptă. Alteori au fost folosiți în acest scop oameni neînarmați, aceștia fiind din rândurile sclavilor săraci și ale creștinilor. Au fost pur și simplu predați fiarelor... Pasiunea romanilor pentru luptele de gladiatori era atât de mare, încât se spune că o sută de mii de gladiatori au pierit numai în Colosseum.

În timpul domniei lui Traian, timp de zece zile, zece mii de gladiatori s-au luptat între ei; aceleași scene și în aceeași măsură s-au repetat sub domnia moștenitorilor lui Traian. În general, gladiatorii erau aleși dintre sclavi, dar ulterior activitatea gladiatorilor s-a transformat într-o meserie. Oameni liberi, chiar și de origine nobilă, au devenit gladiatori și au luptat împotriva galilor sau tracilor captivi din pasiune pentru

---

Deoarece a rămas cu mâna dreapta mutilată pe viață, Mucius a fost poreclit „Scaevola” (stângaciul) - [n. trad.].

lupta în arenă. Mai târziu, gladiatorii au luptat pentru bani și au făcut o mare avere din această ocupație teribilă. Câteva femei au apărut în arenă îmbrăcate în amazoane și au luptat cu curaj, la strigătele furioase ale mulțimii, împotriva prizonierilor.

Împăratul Commodus, împins de predilecția față de spectacole, a venit în arenă, înarmat cu o sabie scurtă, și a provocat la luptă gladiatorii, care au primit ordin să se lupte cu el, dar să nu-l rănească. De îndată ce primeau cea mai mică zgârietură, cădeau în genunchi și implorau milă. Commodus a învins o mie de gladiatori în acest fel și, ca semn al triumfului său, a făcut să fie îndepărtat capul statuii colosale a soarelui și l-a înlocuit cu un alt idol, care reprezenta propriul său cap. În partea de jos a pedestalului a comandat următoarea inscripție: „Mille gladiatorum victor” (Biruitoarea a o mie de gladiatori).

Bătăliile au avut loc după cum urmează. După ce s-au închinat zeilor, gladiatorii desemnați pentru luptă erau conduși în arenă în perechi, făceau un ocol al acesteia și apoi începeau o bătălie simulată pentru a stimula publicul. De îndată ce publicul începea să se implice emoțional în luptă, gladiatorii se angajau într-o luptă reală, înarmați cu săbii de lemn. Apoi, la sunetul trompetelor, își schimbau instantaneu săbiile de lemn cu săbii reale și începea lupta nemiloasă pe viață și pe moarte; spectatorii balansau de la agonie la extaz.

Cu cât se vărsa mai mult sânge și cu cât mureau mai mulți oameni, cu atât se auzeau mai multe strigăte de bucurie și aplauze. Uneori sutele de mii de oameni stăteau în cea mai mare tăcere în timp ce priveau lupta cu moartea. Când unul dintre gladiatori era

rănit, se auzea strigătul: „hoc habet” (primit). Atunci când mulțimea, dintr-un motiv oarecare, îl simpatiza pe gladiatorul învins, îl salva de la moarte înclinând degetul mare în sus; când îl condamna la moarte, cobora degetul în jos.

Mulțimea nemiloasă și păgână dorea ca gladiatorul muribund să moară cu grație, fără crampe și convulsii, ci cu artă și rafinament. „Poporul”, scrie Seneca, „se consideră jignit când un gladiator moare altfel, și atunci, cu mișcări și priviri pline de animozitate, ordonă să fie ucis imediat”. Se întâmpla ca oamenii să ia cu atâta pasiune partea unui luptător anume, încât se împărțeau în partide, dezbăteau aprins, treceau la ceartă și, în cele din urmă, se angajau într-o luptă crâncenă; în astfel de lupte a murit un număr considerabil de spectatori.

Într-o zi, unul dintre împărați a ordonat unui gladiator, renumit pentru forța și îndemânarea sa, să se lupte cu alți trei gladiatori. Gladiatorul acela a luptat cu curaj și i-a ucis pe doi dintre adversarii săi. Însă, epuizat și rănit, nu a putut face față ultimului gladiator și a fost ucis. Oamenii s-au înfuriat; simpatizanții gladiatorului ucis s-au întors împotriva celor care erau împotriva lui. A urmat o luptă crâncenă, iar bătrânii vremii susțin că treizeci de mii de spectatori au fost răniți și uciși în această învălmășeală generală.

Trebuie remarcat faptul că în lumea păgână viața umană era mai puțin prețuită decât viața animală în lumea creștină. Spectacolele nu se limitau doar la lupte, ci existau și alte reprezentații complexe, promotoare de răutate. Urșii, elefanții și chiar leii dresați distrau mulțimile cu tot felul de trucuri. Elefantul mergea pe

o frânghie; ursul îmbrăcat în femeie stătea în fotolii și era servit de alte animale îmbrăcate în servitori și servitoare; leul cu gheare aurite și cu o coamă decorată cu ornamente de aur și pietre prețioase trebuia să-și arate mila „împărătească”.

Un iepure nefericit și speriat era aruncat în fălcile lui. Leul îl așeza cu grijă pe jos, îl lingea cu tandrețe și îl întorcea pe spate. Douăsprezece elefanți îmblânziți, îmbrăcați în togi, reprezentau bărbați și femei care se așezau la masă, mâncau mâncăruri extrem de rafinate și beau vin din cupe de aur; alții dansau sub sunetul muzicii. Unii dintre ei, îmbățați cu o băutură făcută exclusiv pentru ei, făceau diferite lucruri asemănătoare clovnilor din ziua de azi.

Dar aceste spectacole erau doar interludii sau preludii la adevăratele spectacole atât de crude și de îngrozitoare pentru Dumnezeu, în care curgea copios sânge uman, nevinovat. Cu mult înainte de Hristos și până în momentul în care creștinismul a triumfat și a devenit predominant în Imperiul Roman, sângele omenesc a fost vărsat pentru distracția mulțimii crude și depravate de păgâni. Abia când creștinismul a fost acceptat de împărat și de majoritatea romanilor, aceste spectacole au fost eliminate.

Timp de patru sute de ani a existat o luptă dură între creștinism și păgânism. Creștinismul a învins - crimele de circ crude, imorale, care Îl batjocoreau pe Dumnezeu pentru amuzamentul mulțimilor lacome, au dispărut. Tertulian a numit Colosseumul un loc fără milă. Dar înainte ca învățătura evanghelică să se impună, câte victime au murit, câți creștini au pățimit lăudându-L pe Dumnezeu și jertfindu-și viața pentru